

İstanbul Teknik Üniversitesi
Türk Musikisi Korosu

Sofyan

NIHAVEND ŞARKI

Rıfat Bey

A man ey gonca i nev res ni ha lim lim
Se.... ni ter ke de mem yok ih ti ma lim ---SAZ--- lim ---SAZ---
Re... hi aş kın da çok â zür de hâ lim.....
re.. hi.... aş kın da çok â zür de ha lim ---SAZ--- lim ---SAZ---
ARA NAÇME
O.Simar

Aman ey gonca-i nevres nihâlim
Seni terkedemem yok ihtimalim
Reh-i aşkında çok âzürde hâlim
Seni terkedemem yok ihtimalim

Yüzün seyreyleyip ey şüh-i gülten
Nasıl mecbur-u hüsnün olmayayım ben
Ne mümkün vazgeçmek eyvah ki senden
Seni terkedemem yok ihtimalim.

Kaynak:

Türk Edebiyatı tarihi- Nihad sami Banarlı
Türk Musikisi Ansiklopedisi- Yılmaz Öztuna
Türk ve Batı Müziği - Feridun Darbaz

Hazırlayan: Osman Simav

TÜRK MÜSİKİSİ FORMLARI

A+B şeklinde, iki melodi topluluğundan meydana gelen formlar:

TÜRKÜ: Halk musikisinde en çok kullanılan formdur. Türk Halk şiiri nazım şekillerinden türkü veya koşmaların bestelenmesiyle elde edilir. Eskiden güfteleri hece vezniyle yazılmış eserlere türkü denirdi, fakat şimdi şarkı güftelerinde de hece vezni kullanılmaktadır.

Türkülerde Türk musikisinin küçük usülleri görülür, birçoğunun bestekârı bilinmemektedir. Türkü bestelediği bilinen bestekârlarımızdan bazıları şunlardır: Hafız Post, İtrî, Dede Efen_ di, Sadettin Kaynak....

Örnek 1: Hüseyinî Türkü (Sadettin Kaynak)

A {
Senin yazın kışa benzer
Bir sevdalı başa benzer
Çok içmiş sarhoşa benzer
Duman eksilmeyen dağlar
B {
A dağlar ulu dağlar
Eşinden ayrılan ağlar

Örnek 2:

BUSELİK TÜRKÜ (Kâtibim)

Aranağme

Üs kü da ra gi der i ken al dı da bir yağ mur... mur

kâ ti bi min set re si u... zun e... te ği ça mur e te ği ça mur

Birkaç şarkıda da bu yapı kullanılmıştır. (Ey büt-i nev edâ, Senelerce aşkı anmış..) Saz eserlerinden Methaller de genellikle bu yapıdadır.

A+B/C+B şeklindeki formlar:

Beste, şarkı, ilâhi, ağır ve yürük semailer bu yapıdadır. A' ya zemin, B' ye şarkı ve ilâhilerde nakarat, beste, ağır ve yürük semailerde terennüm, C'ye ise meydan denir. Meyanda sesler yükselir ve genellikle makam geçkisi yapılır.

ŞARKI: Koşmalarla türkülerin divan şiirine etkisi ve bu şiirde aruz vezni ile söy lenmesi yoluyla şekillenmiştir. Kökeni murabbadır. 4 mısralı bentlerden meydana gelir. 5 mısralı (muhammes), 6 mısralı (müseddes), 8 mısralı (müsemmen) nazım şekillerinin beste lenmişlerine de müzikte şarkı denir.

Şarkı, Türk Musikisinde en çok kullanılan formdur. Ağıraksak (9/4), Aksak (9/8), Düyek (8/8), Müsemmen (8/8), Semai (3/4), Nim sofyan (2/4) gibi küçük usüllerle ölçülür. Şarkının dini musikideki karşılığı ilâhidir.

Genel olarak şöyle gösterilebilirler : A+B / C₁+C₂+... C_n+B

n=1 ise, 4 mısralı şarkı. Örnek: Nihavend şarkı - Şekip Memduh Bey

A Gönlümle oturdum da hüznümlendim o yerde
B Sen nerdesin, ey sevgili, yaz günleri nerde
C Dağlar aşarırken konuşurduk tepelerde
B Sen nerde, o fecrin aşaran dağları nerde

A Akşam, güneş artık deniz ufkunda silindi
B Hülya gibi yalnız gezinenler köye indi
C Ben kaldım, uzaklarda günün sesleri dindi
B Gönlümle, hayalet gibi ben kaldım o yerde

YAHYA KEMAL

n=2 ise, 5 mısralı şarkı: Saydeyledi bu gönlümü bir gözleri ahû (Hicaz - Hacı Arif Bey)

n=3 ise, 6 mısralı şarkı: Feryad ki feryâdım imdad edecek yok (Şehnaz- Tanbûri Gemil B)

n=5 ise, 8 mısralı şarkı: Meyhane mi bu, bezm-i tarabhane-i Cem mi (Uşşak- Hacı Arif B.)

BESTE: Klâsik Türk Musikisi formlarının en önemlilerindedir. Güftesi, genellikle gazelin iki beyitinin birleştirilmesiyle elde edilir ve kesinlikle 4 mısradan oluşur. Zencir (120/4), Muhammes (32/4), Devr-i Kebir (28/4), Çenber (24/4), Lenk fahte (10/4) gibi büyük (bileşik) usûller kullanılır. Bu usûllere (Aksak da dahil) diğer müziklerde rastlanmaz. Yani bunlar, Türk dehâ ve sanatının ince bir mahsûlüdür.

Örnek: HÜZZAM BESTE (Kömürçüzâde Hafız Efendi)
 A Aldım hayâl-i perçemin ey mâh dîdeme
 A Görürse gece hâb yüzünü vah dîdeme
 C Ben mâceramı kendim anar kendim ağlarım
 A Gâh asiyab-ı âbe bakar gâh dîdeme

Her mısradan sonra terennüm (B) bölümü gelir ve mısralar birer defa okunur, şarkıdaki gibi tekrar edilmez. Üç mısranın melodisi aynı olduğundan, (kısa olması için) şimdi yalnız 1. ve 3. mısralar okunmakta, böylece güftenin anlamı bozulmaktadır.

NAKIŞ BESTELERDE ise ilk iki mısradan sonra terennüme geçilir. 3. ve 4. mısralardan (meyan-hane) sonra tekrar terennüme geçilir. Terennüm bölümleri ayrı olabilir ve daha uzundur.

SEMAİ: Güfte ve besteleniş tarzı bakımından aynı beste gibidir. Usûl bakımından besteden ayırılır. Mısralar ikişer defa okunabilir ve mısra sayısı 4 ten fazla olabilir. Ağıraksak semai (10/4), aksak semai (10/8), ve sengin semai (6/4) usûlünde olanlarına AĞIRSEMAİ, yürük semai (6/4) usûlünde olanlarına ise YÜRÜK SEMAİ denir. Bestede olduğu gibi nakış olan veya olmayan semailer vardır.

Örnek: Nihavent Nakış Yürük Semai (Tanburi Ali Efendi)
 A { Bilmezdim özüm gamzene meftûn imişim ben
 A { Afetzedede dil hasta ciğerhûn imişim ben
 B T e r e n n ü m
 C { "Sevdazedesin sen" dediler, zülfüne söyle
 C { Çeksin beni zencire ki mecnûn imişim ben
 B T e r e n n ü m

A+B/C+B/D+B

Üç haneli peşrev ve saz semailerini bu yapıdadır. (Üç haneli saz semaisine az raslanır) A,1.hane ; C,2.hane ; D,3.hane ; B, teslim adını alır.
 Örnek : Tanburî Cemil Bey'in Muhayyer Peşrevi .

A+B/C+B/D+B/E+B

Dört haneli Peşrev, saz semaisi, Longa (bazıları üç hanedir) ve Sirtolar bu yapıdadır.

PEŞREVLER ; Bestelerin ölçüldüğü usûller ile ölçülürler.

SAZ SEMAİLERİNİN usûlü ise daima Aksak Semaidir, genellikle 4. hanelerinde usûl geçkisi yapılarak daha hızlı bir usûle geçilir. 6 haneli Saz Semailerine konser saz semaisi denir. Bu formu ilk olarak Büyük Türk Musikisi Bilgini Hüseyin Sadettin AREL kullanmıştır.
 LONGA ve SIRTOLAR daima Nim sofyân usûlündedir.

Bu yapıların hiçbirine uymayan formlar da vardır. Bunlar Kâr, Kâr-ı Natık ve Fantazilerdir. Bu formlarda bestekâr serbesttir.

Yukarıda bahsedilen formların hepsi basit formlardır. Bileşik formlara örnek olarak Mevlevî Ayinleri gösterilebilir.

Buselik Makamı: Türk Musikisindeki 13 basit makamdan biridir. Aralıkları Batı müziğindeki iki basit makamdan biri olan (lâ) minörünki gibidir. Karar perdesi "lâ", güçlüsü "mi" perdesidir. Donanımına arıza almaz, sol# nota içerisinde gösterilir. Çıkıcıdır.

Nihavent Makamı: Buselik makamının "sol" perdesine aktarılıp, yeni özellikler kazanmasıyla elde edilmiştir. Karar perdesi "sol", güçlüsü "re" dir. Donanımına sib ve mi# işaretleri yazılır, fa# nota içerisinde gösterilir. Hicaz ve Uşaktan sonra en çok kullanılmış makamdır.